

ARREDOR DA TRADUCCIÓN DE POESÍA Ó GALEGO. CO ADAXO DE *FERROS E AMEIXAS*

X. Antón L. Dobao

Inicio

Escribir sobre as cousas que un fai non é doado. Inda por riba, cando falamos das traducións corrémo-lo risco de desvia-la atención do único obxecto que a merece: o texto literario na súa lingua orixinal. Nas seguintes páxinas procuraremos explorar no resultado da nosa experiencia en tradución de poesía, concretamente na tradución do poemario *Ferros e ameixas*, de Carles Bellsolà¹. En realidade, con todo, non tería moito obxecto contar máis ou menos polo miúdo unha experiencia persoal que, ó cabo, non pode ter máis valor có da posible casuística. Será preferible avaliar algunhas outras cuestións relacionadas cun traballo se cadra tan necesario e desde logo tan interesante como é o de verter á nosa lingua un poemario xerado nunha lingua diferente.

A seguir, pois, procuraremos adiantar algunhas reflexións, unhas propias e outras recollidas doutros autores, ó redor da importancia ou da necesidade da tradución literaria nos nosos días nunha nación coma Galicia.

Traducir e ser traductor en Galicia

Desde hai moito tempo, véñse facendo lugar común no mundo literario galego a necesidade de xerar un corpus de literatura universal en lingua galega. Tal necesidade viría xustificada nun primeiro termo polas propias urxencias de normalización da lingua. Se entendemos que tal normalización consiste na recuperación de espazos sociais, obviamente o literario vén a ser un lugar de primeira orde. Sobre todo en termos do prestixio social do que esta produción cultural aínda goza. Incorporar, por tanto, a lingua a este espazo mediante obras de recoñecido valor universal sería un adianto cualitativo.

1. Carles BELLSOLÀ, *Ferros e ameixas*, Ed. Xerais de Galicia, col. Ablativo Absoluto, Vigo, 1998.

Desde o punto de vista estrictamente literario, ademais, o feito de confirmarmos cun corpus amplo de obras traducidas tería que proxecta-las súas influencias positivas no desenvolvemento independente do noso sistema literario. Todo sistema literario avanza e se constitúe firmemente sobre as súas propias bases. Mediante a xerarquización canónica das súas obras, correntes, escritores, etc., e mediante o *carnaval* xerado para crebar periodicamente os canons imperantes en cada momento. A xerarquización canónica non é un proceso inmediato, e moito menos nun sistema literario posiblemente feble que só nos últimos anos parece empezar a funcionar cun rendemento pleno. Os procesos de canonización poden ser longos –fundamentalmente aqueles consistentes en establece-las referencias dos *clásicos*– e sempre son plurais: crítica científica, medios de comunicación, público, estudos universitarios e medios, os propios grupos de escritores, etc. As correntes estéticas que procuran o *carnaval* vitalizan o sistema literario e intentan subverte-la orde canónica do momento. Se partimos de que na actualidade o sistema literario galego funciona con rendemento pleno, será lóxico pensar en traducións segundo a necesidade de as incorporar á bagaxe intertextual que favoreza un mellor desenvolvemento da actividade literaria. Iso tería consecuencias que máis adiante poderemos observar, fundamentalmente no tocante ós modelos de lingua literaria cos que se pode traballar. En calquera caso, parece indiscutible que a existencia de obras universais na propia lingua, vehículo de expresión literaria dunha cultura determinada, pode ter unha influencia positiva no camiñar do propio sistema. Tanto desde o punto de vista da bagaxe intertextual do autor literario coma da do propio lector.

A formación literaria dos autores galegos vehiculouse fundamentalmente en castelán, mesmo a dos máis novos. Quitado que sempre houbo unha conexión importante coa literatura portuguesa, lecturas profundas de moi boa parte da produción literaria en lingua portuguesa, tal feito debeu influír non só na fixación dunha lingua literaria, senón tamén no devir estético do propio sistema. Tanto o lector medio galego coma parte dos autores fórmanse literariamente en lingua castelá. Tal condicionamento cultural ocasiona varias consecuencias de importancia.

Por unha banda, os parámetros estético-lingüísticos poden virnos dados por séculos de tradición literaria da lingua castelá e pola amplificación da súa importancia tanto nos ámbitos académicos coma nos eidos mediáticos. Ademais, as bagaxes intertextuais das estéticas literarias universais fóronse construíndo con lecturas en castelán. Por outra banda, dado que se fai complicado ir cercando modelos referenciais de lingua literaria propia para un sistema en funcionamento coma o noso, habitualmente o dominio estilístico dos autores, as súas propostas de escrita literaria, corren o risco de permanecer nun segundo plano na consideración das súas obras. As máis das veces a penas damos atopado referencias lingüísticas nos estudos, críticas ou recensións que das publicacións se fan. Nesta situación, a lingua, case dá reparo

dicilo, no mellor dos casos cumpre unha función de acompañamento na consideración da obra literaria e por tanto nos intentos máis ou menos afortunados de xerarquización canónica. As consecuencias para o sistema literario poden ser imponderables. Quizais se estea construindo unha xerarquización canónica ficticia, avalada por aspectos extraliterarios –sempre importantes, pero dubidosamente determinantes–, allea á construción de propostas e modelos estéticos que só se articulan nun emprego consciente dunha lingua en pleno rendemento. Consecuencia tamén desa bagaxe intertextual configurada maioritariamente en textos producidos en castelán podería se-la nosa dependencia do sistema literario en que mellor se desenvolve a lingua que conforma esa nosa bagaxe literaria: o castelán. Por veces, mesmo inconscientemente, seguiranse modelos estéticos e formais asumidos polo castelán e desde a literatura castelá. O público lector chegará a actualizarlos textos literarios con dúas varas para medir diferentes ou comparecerá con certa perplexidade ás propostas estéticas e formais nun galego diferente daquel que mellor mimetiza as do castelán. É posible tamén, como xa teñen apuntado outros autores, que en certos momentos a obra literaria deixe de funcionar en rendemento pleno por mor das interferencias na asunción de propostas estéticas e formais. Tanto o público lector coma algúns autores poderán tender a illa-la literatura galega do resto das literaturas do mundo. A nosa, escrita en galego; as outras, lidas en castelán segundo uns parámetros estéticos certificados polo tempo, que se poden percibir sen maior problema nas traducións de obras literarias universais ó castelán. Tal illamento levaría a consideracións canónicas condicionadas e á pervivencia da literatura galega, específica, coma unha especie de fenómeno *noso* claramente diferente do que puidemos entender por *literatura* en termos xenéricos. Valla como anécdota exemplar a distribución que case a totalidade de librerías do país fan das obras literarias nos seus andeis. Por unha banda, accedemos ós diferentes xéneros das diferentes literaturas universais, perfectamente estruturados, en lingua castelá. Ó lado de Blas de Otero poderemos atopar a Dylan Thomas, a carón de Pérez Reverte atoparemos a Faulkner. Pola outra, os autores e as obras literarias do noso sistema terán reservado un espacio illado, á marxe da literatura e dos autores *universais*, fóra de clasificación por xéneros ou por outros criterios. Desde o noso punto de vista, a lingua en que accedemos a esas obras literarias é a que determina esta clasificación e por tanto a subalternidade do noso sistema literario.

Hai, pois, moitas razóns culturais e literarias, e mais lingüísticas, que farían necesaria unha política planificada de tradución. E quizais non estaría de máis planifica-la selección de obras e de títulos pensando tanto na súa incorporación no ensino coma na súa capacidade de relación co sistema literario galego. Na medida en que se deixe tal actividade ó arbitrio exclusivo do mercado, seguirá a ser extremadamente difícil que, non sendo por *militancia*, factor extraliterario que tende a desvirtua-la comunicación estética, o lector

medio ou o estudante accedan a obras da literatura universal na súa versión galega e non na versión castelá, que teñen tradicionalmente máis á man.

Un labor imposible e interminable

Todo o que dixemos ata o momento pode ser posto en dúbida doadamente. É moi probable que se nos faga aceptable a idea de que xa non é socialmente tan necesaria unha política de traducións á lingua galega suscitada pola recuperación do prestixio social e cultural da lingua e pola necesidade de reorientar algúns aspectos da bagaxe intertextual do noso sistema literario. Por qué non o acceso á literatura universal en lingua orixinal, se é posible, ou ben en portugués, unha lingua obxectivamente apegada á nosa, totalmente accesible para calquera lector medio. Se a isto lle engadímo-la obvia imposibilidade inmediata de cubrir tódalas necesidades anteriormente expostas, pois precisaríamos varias décadas para nos facer cun fondo bibliográfico importante tendo en conta mesmo a necesidade de xerar sen pausa textos vertidos ó galego, igual era bo reformular sensiblemente a visión exposta uns parágrafos máis arriba.

Téñase en conta, a maiores do dito, que as leis –brutais e aculturais– do mercado tamén se impoñen na circulación de textos literarios, co cal, por exemplo, dada a nosa estrutura de mercado literario nestes momentos, non nos sería posible acceder, polo menos inmediatamente e ó mesmo tempo có castelán, a edicións de novidades. Por iso é preciso insistir nunha planificación da política de traducións.

Vistos con realismo os condicionamentos impostos pola nosa situación social, cultural e política, poderíanse reformular algún dos lugares comúns citados. Unha actividade traductora non organizada, sen deixar de a entendermos positiva, non chega a cubrir horizontes de expectativa que os actuañtes nas dinámicas culturais nos impuxemos ou nos impoñemos. A sensación conseguida é típica dos resultados de calquera actividade xurdida do voluntarismo. Unha planificación de traducións que convivise coa posibilidade de acceso a obras literarias en lingua orixinal e, sobre todo, a obras da literatura universal vertidas ó portugués (novidades, fundamentalmente) permitiríanos aproximarnos máis a eses horizontes. Claro que para que isto fose posible no ámbito do lector, cumpriría tamén unha reformulación –hoxe imítase case utópica– do noso sistema de ensino que permitise o contacto temperán dos estudantes coa lingua portuguesa e coas súas producións literarias. Damos por entendido que hoxe xa se produce o acceso a textos orixinais e vertidos ó portugués en boa parte dos autores galegos en activo, só que sexa como suposición escasamente confirmada.

Calquera das posibilidades apuntadas, mesmo as máis realistas, suscítannos un mundo de dúbidas respecto ás influencias da adquisición da nosa bagaxe intertextual colectiva no desenvolvemento do sistema literario propio

desde o punto de vista da comunicación estética vehiculizada na nosa lingua. Sería necesaria unha reflexión neste sentido e mesmo a reorientación dos nosos estudos literarios. A *presión* da crítica científica nesta dirección contribuiría máis eficazmente a modelarmos unha lingua literaria máis independente e sempre máis efectiva esteticamente, tendo en conta os condicionamentos sociolingüísticos comentados. A determinación de independencia dun modelo –ou varios diferentes, segundo as posicións e as propostas estéticas– de lingua literaria, despojado de interferencias culturais e lingüísticas alleas, debería contribuír a establecer lazos máis firmes entre tódolos participantes nos actos de comunicación estética en que se converte a literatura. A tal proceso, a existencia cada vez maior dun corpus de traducións ben completo e mellor seleccionado contribuirá sen ningún xénero de dúbida.

A poesía. A bagaxe poética non traducida

Relacionámo-las necesidades da traducción coa conformación de parámetros estéticos e lingüísticos para o noso sistema literario, coa pluralidade necesaria e con independencia doutros idiomas. Independencia, fundamentalmente, porque o sistema literario galego deberase desenvolver á marxe do devir doutros sistemas literarios. Nese terreo, a lingua literaria que se vai conformando gozará dun desenvolvemento en independencia. Da mesma maneira, teremos que relaciona-la produción de traducións con modelos de lingua literaria que funcionen como propostas estéticas no sistema literario galego. Cando se enfrente a obras universais, un lector formado esperará na traducción propostas estéticas semellantes resoltas lingüísticamente segundo parámetros formais existentes no sistema literario. Na medida en que non sexa posible atopar referencias no sistema, será a propia traducción a que asuma a responsabilidade dunha proposta formal e tamén lingüística.

Posiblemente é a poesía o xénero no que máis se podería profundar, mediante a súa traducción, na conformación de propostas estéticas e lingüísticas. A poesía é a arte superior da palabra, o xénero literario no que cada signo lingüístico en por si e en relación cos outros signos do poema se baleira do seu significado orixinario e adquire dimensións novas. Tal esencia do xénero sitúanos, dunha parte, na necesidade dunha comunicación establecida segundo esquemas moi diferentes ós da comunicación habitual. A comunicación non sempre se establece en termos *racionais*, ou de aceptabilidade e gramaticalidade. E iso poderá presentarnos cuantiosos problemas á hora de nos enfrontar á súa traducción. Mais tamén nos formulará retos importantes no traballo de modelación dunha lingua poética propia, moitas veces debedora de camiños xa explorados na nosa literatura; outras, conscientemente afastada de correntes ou camiñares non identificados desde o punto de vista lingüístico ou mesmo, por qué non, estético.

En Galicia non é precisamente a traducción de poesía a que máis se

desenvolveu. Calquera observador alleo podería considerar estraña ou incoherente tal realidade, sobre todo de termos en conta que o noso sistema literario se empeza a rexenerar desde a poesía, que rexorde con poder desde mediados e finais do século XIX e continúa con gran vitalidade nos nosos días. De feito, hoxe séguese a percibir unha caste de dependencia do xénero á hora de analiza-la vitalidade do noso sistema literario. E cando se fala de século de ouro faise pensando case que estrictamente en poesía. Con esaxeración, penso eu, pero comprensiblemente, pois moitas veces resúltanos necesario autoidentificarnos para podermos seguir camiñando na construción dunha cultura literaria independente e libre, de calidade. Sen embargo, insistimos, a pesar da incuestionable preponderancia do xénero en moitas e moi importantes das nosas manifestacións literarias fundacionais –e non só–, curiosamente o noso corpus de traducións é escasísimo, case ridículo en comparanza con outros xéneros. Non se trata aquí de analizármolos porqués de tal escaseza, pero non podemos esquecer-lo feito, e nese sentido será inevitable que apuntemos algunha hipótese que nos valla para empezar a explicar tal ausencia e nos permita emendala na medida das posibilidades e dos desexos.

En primeiro lugar, a propia esencia do xénero poético fai máis difícil o feito de nos enfrontar a textos orixinariamente escritos noutras linguas. Para acometer labores desas dimensións con poemarios e autores referenciais para a cultura universal cumpriría un dominio de técnicas e de estruturas formais que se cadra non todo o mundo posúe. Ás veces poderíamos pensar que son os autores de poesía os que, por moitas razóns, máis capacitados deberían estar para trasladar lingüisticamente mundos alleos, máis próximos ou máis apartados, pero sempre alleos. E ocorre que neses casos, o autor de poemas sente case sempre a necesidade de expresa-lo seu propio mundo, e a tradución de textos non é a mellor vía para quen debe ter e ten cousas que contar na procura desa linguaxe superior, desa comunicación case que extralingüística. Para os que atopamos na escrita poética a nosa mellor forma de expresión, o recurso á tradución non deixa de ser un descenso a outro plano da realidade expresiva, constringido ós xogos lingüísticos e conceptuais do autor de referencia, que na maior parte das ocasións nin de lonxe coinciden cos nosos. De principio, a maiores, podíamos entender que tradutores alleos a unha tradición de lectura profunda ou de escrita poética probablemente non serán tentados por esta caste de traducións, que, como dicíamos, requiren un esforzo creativo seguramente superior –ou diferente– ó da tradución de narrativa.

Quizais estas –e outras– cuestións permitiron que na actualidade a bagaxe textual de poesía universal en galego sexa moi inferior á da narrativa. Neste caso, pois, tamén é posible que nas propostas estéticas e formais do noso universo poético se perciba dependencias expresivas doutros modelos non xerados nin desenvoltos no propio sistema ou construídos desde fóra do devalar íntimo da expresión estética xerada en lingua galega para tódolos actos comu-

nicativos da cotidianidade. Ademais, débese comprender que as especificidades estéticas e expresivas da poesía como xénero literario fan que o lector, na medida das posibilidades, considere máis necesario recorrer ós textos orixinais ca noutros casos. Consecuentemente, todo o que se fale arredor da tradución de poesía tenderá inevitablemente a virar entre a necesidade de recorrer ó orixinal como fonte única de comunicación e a de acceder ó texto poético noutro idioma coa necesidade de establecer unha comunicación cando menos semellante á que se establece no ámbito cultural de orixe do texto. Iso condicionará os modelos de referencia para a tradución de textos poéticos.

A tradución dos textos poéticos é tan necesaria, seguramente, como o sexa a tradución de textos narrativos ou doutros xéneros literarios desde as ópticas indicadas anteriormente. Sen embargo, a tradución poética presentará un conxunto de especificidades que non se poden deixar á marxe. Ademais, os requirimentos estéticos, formais, expresivos do texto poético poden implicar unha influencia máis directa dos textos elaborados noutras linguas e noutros ámbitos culturais no propio devir dos textos poéticos no sistema literario propio. A historia da literatura universal así nolo vén a demostrar. Segundo tal hipótese, sería posible que se puidese rastrexar na poesía galega dos últimos anos, pese a unha vontade moi evidente por traspasar definitivamente determinadas barreiras expresivas, unha busca de formas propias moitas veces non engastadas criticamente con formas expresivas anteriores ou pertencentes a outros espazos de emprego da lingua. E é que en realidade de as achegas de textos poéticos universais á nosa lingua foron moi escasas. A nosa formación poética, por tanto, veuse conformando sobre a base de textos en castelán, en portugués e, no mellor dos casos, nalgunha outra lingua de fácil acceso (o inglés, o francés, o italiano...). No caso do público lector, por contra, só ás veces se accede a textos poéticos que non empreguen a lingua castelá como vehículo de comunicación, ben como lingua orixinal, ben en traducións de textos doutras linguas. A nosa bagaxe intertextual poética tamén se constrúe con textos en castelán, e en menor medida en portugués, e máis esporadicamente nalgunha outra lingua. A bagaxe intertextual en galego componse case exclusivamente de textos pertencentes ó noso sistema literario, textos dos que partimos e contra os que tamén acabamos por construí-los nosos propios discursos e así mantémo-la vitalidade do sistema. Pero o universo poético en galego é reducido. Acentúanse, logo, as dificultades ás que faciamos referencia nas primeiras páxinas deste traballo, sobre todo no tocante a procurar e poñer en funcionamento parámetros de canonización e referencias formais e lingüísticas para crearmos modelos expresivos propios. En non poucas ocasións, seranos posible advertir, mesmo nalgúns dos autores máis novos, fronte a intentos moi interesantes de procurar canles expresivas novas e mesmo rupturistas con outras formas de expresión, deficiencias formais e lingüísticas, pobreza expresiva, que converten os poemas en exercicios alleos ó traballo en profundidade sobre as formas expresivas da lingua.

A propia influencia das lecturas de poesía en lingua portuguesa, que tan beneficiosa resultou globalmente, púidose deixar ver en textos extraordinariamente asépticos desde un punto de vista lingüísticos, apartados moitas veces do profundamento nos recursos expresivos da lingua e tantas veces próximos de máis a estruturas habituais en recursos formais doutras linguas –o castelán e o portugués, fundamentalmente.

A traducción da poesía. Apoio á lectura ou reinterpretación do poema

Non se tomen os parágrafos anteriores coma un intento de desvalorar-la nosa produción poética contemporánea. No noso sistema literario hai autores dunha altura que nada lle poderá envexar á de autores importantes doutros ámbitos culturais. Ora ben, na medida en que entendamos a comunicación poética no devir cultural dunha comunidade coma a galega, como queremos fuxir da filoloxización do texto e de sobrevalorar-la necesidade de constituír un sistema literario desde unha óptica nacional, será bo que a *comunidad literaria* reflexione arredor das propias limitacións da construción poética. Nun momento coma o actual, no que posiblemente se estean a artellar mecanismos de canonización de obras e autores non sempre con criterios literariamente adecuados, desde o noso punto de vista faise necesario engadir elementos de avaliación dos corpus poéticos para que o proceso de fixación resulte máis xusto e máis fiable. Neste sentido, insistimos, a consideración da lingua como elemento principal de avaliación de toda produción poética séguenos parecendo crucial, na medida en que consideramos o escritor un traballador da expresión, da palabra, da sintaxe, do signo lingüístico. Porque non podemos negar que, se ben outras xeracións de escritores valoraron na súa xusta medida tales achegas á bagaxe cultural de Galicia, posiblemente nas últimas xeracións da nosa poesía, pese a conviviren autores de importancia innegable e tamén escritores que procuraron e procuran atopar-las vías de expresión adecuadas á lingua que libremente manexan, notamos sobredose de criterios extralingüísticos e extraliterarios para a avaliación da actividade poética. Probablemente, os debates sobre as normativas tamén incidiron neste aspecto dunha maneira extremadamente negativa.

Se retornamos á traducción da poesía na actualidade en Galicia podemos comprobar que o seu interese virá dado pola súa relación coa vitalidade do sistema literario, co profundamento nas canles expresivas no caso dos nosos autores e mais coa garantía de mellores descodificacións por parte dos lectores. A traducción de poesía devén nun exercicio estilístico, nun exercicio de lingua, nun xogo estético obrigado polo texto orixinal consistente en remodelar os significantes e os significados da lingua. Un exercicio constrinxido polos lindes formais do texto orixinal, e como tal, de inmersión nos fondos máis coñecidos e descoñecidos da lingua, de obriga a recorrer á riqueza expresiva do idioma en toda a súa extensión. Na nosa tradición literaria pou-

cos tradutores, a penas Darío Xohán Cabana, formularon un traballo neste sentido e con grandes niveis de calidade e de demostración da riqueza que a lingua, como resultado dun devir cultural, nos ofrece para a creación literaria. As traducións da poesía italiana realizadas por Darío Xohán Cabana poderían constituírse facilmente en referencia estética, no tocante ó aproveitamento expresivo da lingua, para a propia creación poética galega.

O acceso do público lector a traducións de poesía que cumprisen coas condicións indicadas anteriormente contribuiría a situar con exactitude a comunicación estética xerada pola actualización dos textos poéticos elaborados dentro do noso sistema literario. Desa maneira poderíase contribuír a que o autor estableza tódolos xogos estéticos baseados na modelación consciente e radical do corpus lingüístico sen temor a crear interferencias comunicativas no lector. Interferencias que deberíamos medir de maneira diferente a como se miden no caso de comunicacións cotiás, por lles así chamar.

Xa nun plano moito máis persoal, parece claro que a tradución de poesía implicará un reto constante; introduciranos nun proceso ricaz de adestramento, aprendizaxe e experimentación técnica. Os lindes formais de cada texto poético obrigan ó traductor a se exercitar neles e proporcionanlle ó lector estruturas e formas quizais descoñecidas no propio sistema literario.

Traducción literal e adaptación

Todo o apuntado vén a ser matizable segundo desde qué óptica ataquémola tradución dun texto poético. Cumprirá ter en conta a influencia da situación cultural e sociolingüística de Galicia na comunicación dun texto poético foráneo. Falar de tradución de poesía, pois, implica pensar en dúas vías para converter un texto á lingua galega. Tales vías implican formas diferentes non só de nos enfrontar á tradución do texto, senón tamén de actualización estética deste por parte do lector. A tradución do texto poético, por tanto, penderá sempre dos beneficios e dos problemas que nos poden achegar ben un modelo de tradución literal, sintagma a sintagma, do texto, ben un modelo de reescritura do texto orixinal, no que se reconstrúa lingüísticamente o texto respectando contidos e marcas formais.

No primeiro caso teremos textos que procuran reproducirnos, palabra a palabra, sintagma a sintagma, a organización lingüística do texto orixinal. Desde o punto de vista da comprensión do texto esta podería parece-la solución máis fiel ó espírito do orixinal, pois tendería mesmo a reproducir metáforas e outras figuras estilísticas na lingua terminal. Permanecería fóra da tradución, así a todo, unha parte importante do texto poético: a súa organización formal. Ritmos e rimas, amais doutros recursos non menos importantes baseados no xogo formal con significantes da lingua, quedarían ausentes da tradución. Probablemente, o texto poético non dará cumprido as finalidades para as que foi creado. Teñamos tamén en conta a distancia natural

que de seu se produce na actualización dun texto estético nunha área cultural diferente e quizais noutro tempo, e poderemos chegar á conclusión de que se fará complicado dar coa función estética que o orixinal cumpre no seu ámbito cultural e no seu tempo. En poucas palabras, a un lector de poesía non se lle faría crible –non funcionaría– un soneto de Shakespeare lido nunha traducción literal.

A outra opción consiste na traducción dun texto que veña a conserva-las especificidades formais e expresivas do orixinal. En tal caso estaremos ante un exercicio de recreación, unha creación na lingua terminal, construída a partir dun modelo expresivo e formal concibido noutra lingua e noutro ámbito cultural. Desde o punto de vista literario e cultural estariamos, pois, ante un texto novo. É posible que tal feito distancie o lector do poema e do seu autor.

Pola metade do camiño, temos outras posibilidades que poden contribuir a actualizar un texto foráneo coa máxima fidelidade posible á lingua terminal e ó mesmo tempo ó texto orixinal. Tal obxectivo procuraremos ó nos achegarmos á traducción de textos poéticos. Seleccións estilísticas, estrutura formal ou recursos expresivos do texto orixinal procurarán ser reproducidos coa máxima fidelidade posible. Rimas e ritmos, aliteracións, rimas internas, significantes con valores connotativos, xogos fónicos e toda unha complexidade de aspectos formais deberan manterse na medida do posible, pois forman parte do universo referencial que se pretende evocar na construción dun texto poético. Case se fai innecesario lembrar que os significados parciais e totais de todo texto poético tentarán reproducirse coa máxima fidelidade posible para que a comunicación establecida non se faga diferente da proposta orixinariamente.

O reto parece superior ó que formula a traducción doutros xéneros literarios. Non é que outros textos non presenten complicacións semellantes, pero a esencia do texto poético non se manterá de non se respectaren tódolos elementos que o autor puxo en xogo para establecer unha comunicación diferente con medios diferentes ós da comunicación cotiá. É moi fácil que poidamos converter nunha prosa vulgar un texto poético de alto valor estético e expresivo. E nese caso, o texto, claro, deixaría de ser poético.

Imítase evidente a necesidade de conxugarmos aspectos formais e expresivos no acto de verter ó noso idioma textos poéticos xerados noutras linguas e noutras culturas. A súa incidencia no propio sistema literario, como ocorreu historicamente co conxunto das literaturas da humanidade, será sempre positiva. Significará o acceso de lectores, crítica e autores a textos de alto valor estético e expresivo reconstruídos na propia lingua en que se xeran as obras do sistema literario galego. Significará, por qué non, o contacto ricaz e directo coas literaturas, cos textos poéticos doutros ámbitos culturais, por apartados que os vexamos. Novos modelos de textos estéticos e novas formas de organización das mensaxes poéticas achegaranse a nosoutros para

que as aproveitemos e conveñamos en dirixi-los camiños das nosas producións poéticas por vieiros inexplorados para a nosa lingua e a nosa literatura.

Claro que, se cadra, o ideal sería que cada lector puidese ter acceso a calquera texto poético elaborado noutras linguas e contase cunha simple tradución literal ó galego para reconduci-la lectura en momentos en que se fai patente o descoñecemento dalgún elemento do código estranxeiro empregado. A obra poética sería asumida en maior plenitude. Pero en canto tal capacidade polilingüe xeneralizada non é posible, sería bo que puidéramos acceder a textos de Maiakovski en galego. Mentres así non sexa, seguiremos dependendo demasiado dos textos elaborados en castelán e, no mellor dos casos, en portugués. Exclusivamente. E tal feito non deixa de implicar unha mingua na conformación da nosa bagaxe intertextual, que despois tamén se verá reflectida no acto poético, tanto na elaboración dos textos coma na súa actualización.

E, ó cabo, *Ferros e ameixas*

O atento lector deste traballo comprenderá que parte das argumentacións das páxinas precedentes ten relación coas razóns de eu acepta-la proposta de traduci-lo poemario *Ferros i prunes*, de Carles Bellsolà. Outras motivacións, de identificación estética, por exemplo, dificilmente se poderán atopar. Calquera que coñeza a miña poesía comprenderá que hai moi poucos puntos de contacto coa de Bellsolà, moi poucas semellanzas. Así a todo, paréceme que a recepción pública desta obra da poesía catalana foi inxusta, moitas veces concibida á luz de preconceitos sobre o politicamente correcto e non segundo argumentos estritamente literarios. En parte, os nosos críticos e recensionistas chegaron a confundi-la voz poética do poemario co propio autor. E así se lle apuxeron a Bellsolà pensamentos e posicións respecto, por exemplo, a figura da muller que igual non teñen que ver coa realidade na medida en que a información que temos nos vén dada pola voz poética de *Ferros e ameixas* e non pola de Carles Bellsolà.

Tal confusión, no noso entender modesto, dáse con certa frecuencia. Fóra desta consideración sobre os aspectos extraliterarios que en tantas ocasións embazan inxustamente as visións que poidamos ter de determinados textos poéticos, para nós o poemario presentaba retos de interese para elaborar unha tradución que, respectando no posible a literalidade do texto orixinario, puidese conseguir reproducir no noso idioma uns parámetros estéticos e formais suscitados no texto, pouco habituais na nosa poesía máis nova a pesar da insistencia dalgúns autores nunha cuestión tan extraliteraria como irrelevante como é a da *autenticidade* ou a *sinceridade* dos textos poéticos. Na medida en que un texto poético funcione, tanto terá que tras el haxa iso que demos en chamar *autenticidade* ou *sinceridade*, posto que tales valores se miden en relación co autor e non co texto, e normalmente das intimidades do

autor non temos por qué saber gran cousa. Estamos, por tanto, incapacitados para falar de *autenticidade-sinceridade*. Un texto será sincero na medida en que o lector o actualice nese sentido. E pouco nos importará se o autor viviu ou non as experiencias que nos conta a voz poética. Os textos poéticos de Bell-solà, dicíamos, presentáronnos dous retos. Por un lado, mante-las súas especificidades formais. Non son textos planos, carentes de estrutura ou de ritmo. Son textos cun importante traballo formal voluntariamente relegado a un segundo plano, textos de ritmos internos e versos crebados, que nos producen a sensación de verso libre mais revelan estruturas medidas que lle outorgan un ritmo propio a cada poema. Tal característica cumpría mantela. A organización do poema raras veces é fortuíta. A intención de comunicar nunhas canles determinadas debe reflectirse na traducción. E así creo que ocorreu. Pola outra banda, interesoume a facilidade coa que o autor catalán quixo leva-la lingua da máis prosaica cotidianeidade ó feito poético. Nese sentido, desde o meu punto de vista, tal característica significaba en parte unha novidade para o lector de poesía galega, pois tal liña –con notorias excepcións, formalmente moi diferentes, como pode se-la poesía de Antón Reixa– a penas é explorada no noso universo poético, seguramente por algunhas das razóns anteriormente apuntadas. Tal reto resultaba atractivo, pois vímo-la oportunidade de incorporar á nosa bagaxe poética unha lingua modelada doutra maneira, tirada directamente, sen máis prexuízos, dunha fala cotiá que aínda podemos escoitar nas aldeas, vilas e cidades de Galicia, allea a toda referencia culturalista, tan abafadora nos últimos anos da poesía galega, mesmo nalgúns dos autores máis novos.

Sobre estas dúas bases acometémo-lo labor de traducir *Ferros i prunes* ó noso idioma. O resultado será a consecuencia de poñer en funcionamento os métodos adecuados desde as perspectivas xustas. Cremos que en boa medida tal comunicación se conseguiu manter nos termos que procurara o autor dos textos orixinais. Se así, foi, darémonos por contentos e estaremos convencidos de que fomos capaces de conseguir introducir elementos textuais e expresivos diferentes no universo da nosa poesía. Quizais por esa mesma razón o libro tivo a acollida que tivo. Quizais ese mesmo feito significa que a traducción non foi desaxustada de todo e que contribuíu a xerar no lector galego semellantes experiencias comunicativas ás que se pretenderon xerar no lector catalán contemporáneo. Só nos queda agardar que as nosas producións poéticas sexan capaces de enriquecerse tamén con estes modelos, mesmo para lles enfrontar modelos propios radicalmente diferentes. Pero seguramente o lector xa terá experiencia na actualización de textos poéticos con doses altas de cinismo, espontaneidade, coloquialidade, vulgaridade á mantenta, se se xeran dentro do propio sistema literario galego. Aínda que á crítica ou a outros autores non lles parezan suficientemente elevados para seren considerados poesía. Pero eu tamén lembro cántas horas debatín con coetáneos meus na defensa da indiscutible entidade poética dos textos de Antón

Reixa ou de Rompente. Porque ó cabo a ousadía formal no emprego da lingua en textos poéticos tamén fere sensibilidades conservadoras e politicamente correctas, e o peor dano que se lle pode facer á poesía é pensar ou defender que hai palabras, estruturas ou rexistros lingüísticos non aptos para esa expresión. Ou temas. Tal mangado de prexuizos aínda os podemos observar hoxe demasiado habitualmente.

